

אלוף יריב אהרון
30781

בן תמר וחיים

נולד ב- 20.12.1920

שרת כמח"ט גולני בשנים 1-1960

נפטר ממחלה ב- 7.5.1994

אלוף (מיל.)

יריב (רבינוביץ) אהרון

מפקד חטיבת "גולני" 1960-1961

אהרון יריב נולד במוסקבה בשנת 1920. בשנת 1941 הצטרף לצבא הבריטי, והשתתף בהצלת שארית הפליטה וברכש הבטחוני. בשנת 1947 מונה לשלישו של הרמטכ"ל הראשון של צה"ל, רב אלוף יעקב דורי, ועבר לאגף המבצעים של אירגון ה"הגנה", בה שירת החל בשנת 1939. בחודש מאי 1948 מונה לסגן מפקד גדוד בחטיבת "אלכסנדרוני". עם סיום ההפוגה הראשונה הצטרף לחטיבת "כרמלי", שפרצה לנצרת. בשנת 1951 נסע לבית הספר למטה בצרפת והיה החניך הישראלי הראשון בבית הספר. בשנת 1954 מונה למפקד הראשון של פו"ם (המיכללה הבין-זרועית לפיקוד ומטה). בשנת 1956 שימש ראש מטה פיקוד מרכז. עם סיום תפקידו מונה לנספח צה"ל בצפון אמריקה. בשנת 1960 מונה למפקד חטיבת "גולני". את דרך המודיעין החל בשנת 1961. בחודש ינואר 1964 מונה לראש אגף המודיעין. תשע שנים בילה באגף. עם שיחרורו היה יועץ ראש הממשלה למלחמה בטרור.

שימש כשר תקופה קצרה.

היום עומד האלוף (מיל.) אהרון יריב בראש המרכז ללימודים אסטרטגיים ליד אוניברסיטת תל אביב ברמת אביב.

הנוף האנושי של החטיבה

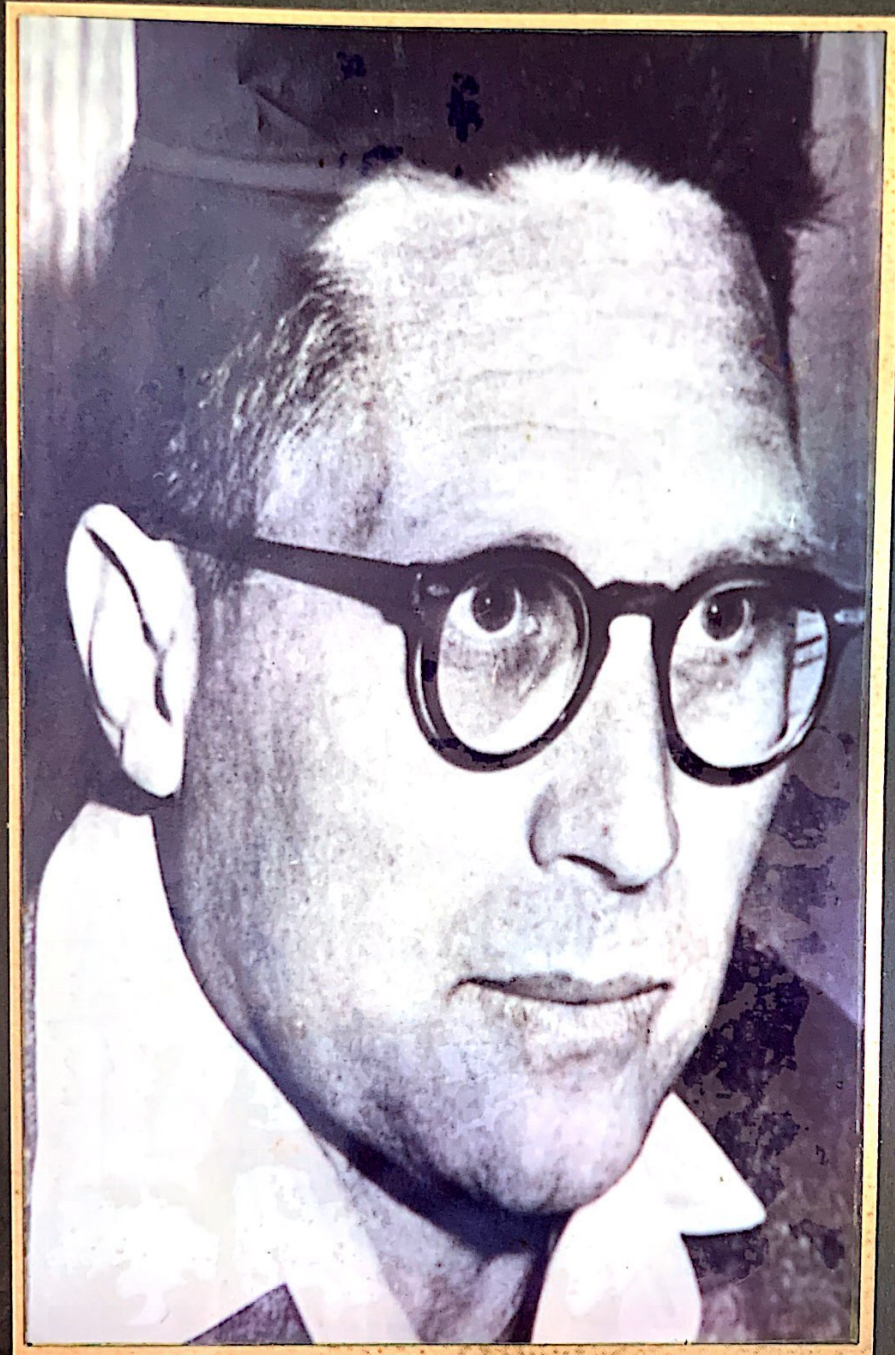
הנוף האנושי של חטיבת גולני במלחמת העצמאות היה מגוון ורב־פנים. הוא מאפיין את "דור תש"ח" בארץ־ישראל של אותם הימים. מייסדי החטיבה, ראשוני לוחמיה ומפקדיה, היו אנשי ההתיישבות, עובדי־אדמה מן המושבה, המושב והקיבוץ של מרחבי הגליל והעמקים, ובתוכם שומרי מסורת לא מעטים. אליהם נוספו במרוצת חודשי לחימה ארוכים בני עיר רבים ואף עולים חדשים אנשי גח"ל ומח"ל. ראוי לציין, כי בימי תש"ח היו בחטיבת גולני בחורות רבות, אשר שירתו בכל היחידות בתפקידים שונים, ורבות מהן פעלו כקשריות או חובשות קרביות. כבר במלחמת העצמאות היתה חטיבת גולני כור היתוך לילידי הארץ ולבני העליות השונות.

בסיכום המבוא שכתב נחום גולן לספר "אילן ושלח" נאמר: "...צמחנו בנוף הגלילי ובמישורי העמקים, ובמרחבי הנגב הרחבנו אופקים – התבגרנו. ההתיישבות בעמקים ובגליל היא שנתנה לחטיבה את צביונה וחותמה המיוחד, וממנה ספגה את ערכיה, כי על כן היתה החטיבה כפרית ונאמנה לערכים שיוקנה בגושי התיישבות אלו. ציינו אותה תכונותיו של עובד־האדמה ויושב־הכפר: עקשנות, צמידות

למשימה, שורשיות ושקט..."

פעילותו של אהרון יריב
כמפקד חטיבת גולני

בטחון שוטף (בט"ש) (1957-1967)

עיקרי מדיניות הבטחון של ישראל לאחר מבצע "קדש" היו שמירת הישגי מבצע "קדש" (ובכלל זה חופש שיט במצרי טיראן), פיתוח מתמיד וקיום כושר הרתעה והכרעה ומאבק יום-יומי (בט"ש) על שמירת הריבונות הישראלית לאורך גבולות שביתת-הנשק (במיוחד לאורך הגבול הישראלי-סורי). הסורים התבצרו היטב לאורך קו הגבול, 77 ק"מ אורכו מתל-אל-קאדי בצפון ועד אל-חמה בדרום, בנו מערכת מוצבים קדמיים ועורפיים, סללו דרך פטרולים, והחזיקו לאורך ה"קו הירוק" 15,000 חיילים וכן טנקים, תותחים ומרגמות. הם ניצלו את יתרונם בעוצמת-אש ובשליטה טופוגרפית, שהקנתה להם הרמה הסורית (רמת-הגולן), הפגיוזו יישובים ישראלים באש ארטילרית, צלפו באש מקלעים ונק"ל, התנכלו לשיט ולדיג בצפון-מזרח הכנרת וניסו למנוע בכוח עיבוד חקלאי של החלקות באזורים המפורזים. לוחמי חטיבת גולני עם כוחות נוספים של פיקוד צפון הגיבו במאמץ רצוף ומתמשך של פעילות מבצעית, סיורים, תצפיות, מארבים, סיוע לשמירה ביישובים ואבטחה צמודה לחקלאים. גולת הכותרת של פעילות הבטחון השוטף בעשור של שנות הששים (1957-1967) היו פעולות הגמול בתאופיק (1960) ובנוקייב (1962) ו"המאבק על המים" (1965-1966) כנגד מזימת הסורים להטות את מקורות הירדן.

באימון, בשגרה ובקרב (1957-1967)

בעשר השנים המפרידות בין מבצע "קדש" (1956) לבין מלחמת 'ששת הימים" (1967) פקדו על חטיבת גולני ששה מח"טים כדלקמן: אהרון (ארזין) דורון (1957-1958), אלעד פלד (1958-1960), אהרון יריב (1960-1961), מרדכי (מוטה) גור (1961-1963), אורי בר-דצון ז"ל (1963-1965) ושלמה אלטון ז"ל (1965-1966). היה זה עשור שקט יחסית, במיוחד בגבול הישראלי-מצרי, וחטיבת גולני, כחלק מצה"ל כולו, התפנתה אף היא לפעילות ממושכת, שגרתית וחשובה של בניית הכוח, אימונים, הצטיידות והתארגנות, טיפוח המשמעת, המוראל וגאוות-היחידה, תוך טיפול מיוחד בחייל הבודד, במחלקה, בפלוגה ובגדוד.

לוחמי החטיבה בעשר השנים 1957-1967 חילקו את זמנם בדרך כלל בין תקופות אימונים קצרות ("אימון קיץ" ו"אימון חורף") ו"תעסוקה מבצעית" ממושכת לאורך גבולות ה"קו הירוק". יחידות החטיבה (הגדודים, פלוגת-הסיור, פלוגת המ"כים, פלוגות הטיירוניס, הקשר וההנדסה), היו מפוזרות בכל רחבי-הארץ, מגבול הצפון והגבול הישראלי-סורי, עד הגבול הירדני ("פרוזדור ירושלים" ומובלעת הר-הצופים) - ועד גבול רצועת עזה והנגב הדרומי.

במסדרים

באימונים

חייליו

מבצע "סנונית" – פעולת נוקייב (ליל 16-17 במרס 1962)
הרמה המבצעית, הדבקות במשימה והמשמעת הקרבית, שגילו לוחמי
חטיבת גולני בפעולת תאופיק (מבצע "חרגול", פברואר 1960), יחד
עם המאמץ הגדול לטיפוח גאוות-היחידה וערך ה"הסתערות"
כסטנדרט-לחימה מרכזי, שעשו המח"טים **אהרון יריב** (1960-1961),
ומוטה גור (1961-1963) הביאו בסופו של דבר להטלת משימה
קרבית עצמאית נוספת על חטיבת גולני בחודש מרס 1962. גם הפעם
היה זה מבצע כנגד האויב הסורי ברמת-הגולן, מבצע "סנונית",
פשיטה לילית על הכפר נוקייב הדרומי (נוקייב החדשה) ועל המוצב
הפלוגתי מעליו. המוצב היה גדול ומבוצר באורך 300 מטר וברוחב 150
מטר עם חמש מצדיות-בטון, תעלות-קשר, עמדות וגידור. מועד
הפשיטה נקבע לליל ה-16-17 במרס 1962, לאחר שבראשית אותה
שנה הגבירו הסורים את התקפותיהם על הדייגים הישראלים
בצפון-מזרח הכנרת. פעולת נוקייב (מבצע "סנונית") בוצעה על-ידי
צוות-קרב מחטיבת גולני בפיקוד המח"ט אל"מ מוטה גור, שהפעיל
בפעולה חמישה כוחות-משנה.

כוח א', יחידת הסיור החטיבתי בפיקוד רס"ן צביקה עופר, כבש את
המוצב הפלוגתי מעורפו לאחר קרב קשה, שנמשך יותר משעה תוך
קבלת סיוע מכוח ב', בפיקוד רס"ן בני ענבר, לוחמי ביה"ס למ"כים,
שכבשו בקלות יחסית את הכפר נוקייב והתפנו להמשך תקיפת
המוצב הפלוגתי מחזיתו. שני כוחות נוספים, כוח-משנה ד' וכוח-משנה

שילה, רוכזו כעתודה על גבי זחל"מים בעין-גב. כמו כן הופעלו שתי
סוללות מרגמות 120 מ"מ. החל משעה 22.30 ב-16 במרס הפעילו
הסורים הפגזה כבדה על הכוחות הנלחמים, קיבוץ עין-גב ועל רכס
פוריה. חיילי גולני ביצעו את משימותיהם בשלמות, טיהרו וכבשו את
הכפר והמוצב, אך הנסיגה, שבוצעה תחת הפגזה סורית רצופה,
התעכבה בשל נסיונות רבים לחלץ ארבעה זחל"מים וטרקטור
משדה-מוקשים מדרום לנוקייב. בלילה הופעלו 5 מטוסי "ווטור"
לשיתוק הארטילריה הסורית. בקרב נהרגו 7 חיילים ו-45 נפצעו.
לסורים נהרגו 35 חיילים, ואחד נשבה.

פעילותו של אהרון יריב במהלך שירותו בצבא

חפ"ק חטיבה לפני הקרב בקריית שמונה

סופקו למודיעין הצבאי עלידי אחד מסוכניו. מהזוי
רה הירדנית סיפק סוכן אחר ערב המלחמה התראה
מבעוד-מועד על תזוזה של כוח שריון ירדני.

השיחה שנקלטה

חשיבותו של ה"יומינט" באיסוף מידע על מערכי
האויב בסיני, בתקופה שקדמה למלחמת ששת
הימים, עלתה עקב הרגישות הרבה, שהיתה אותה
עת לגבי גיחות צילום של מטוסי חיל-האוויר
הישראלי מעל השטח המצרי. העובדה שבידי
המודיעין הצבאי היו במשך שנות ה-60' רק מעט
מאד תצלומי אוויר מעודכנים של חצי-האי סיני,
ובמיוחד של שטחו המערבי, לא היתה פרי שכתה או
הזנחה, אלא תוצאה של כמה גורמים: הרצון להימנע
מהיתקלות עם מטוסי-קרב מצריים, שנפרסו בשדות
קדמיים; החשש מהתגלות עלידי מערך ההתראה
המצרי הקדמי; וברבות הזמן – ככל שהעמיקה
ההסתבכות המצרית בתימן – גם ההערכה כי
התרחקה סכנת המלחמה. עם זה, נערכו בכל זאת,
מדי פעם, גיחות עמוקות לתוך סיני, והצילומים
שהושגו היוו סיוע בעל-חשיבות רבה למעקב אחר
קצב בניית שדות התעופה המצריים (כמו השדה
החדש בביר-תמאדה), ואחר הרחבת השדות הקיי-
מים, התשתית הקרקעית (כבישים) ומערכת הביצור
רים. כך, למשל, הוליכו הצילומים שנעשו ב-1966
למסקנה כי המצרים זנחו את רעיון בניית המערך
העורפי – עובדה שהובאה בחשבון בתכנון
האופרטיבי ההתקפי של צה"ל.

רק סמוך לפרוץ המלחמה, ב-5 ביוני, קיבל חיל-
האוויר היתר לבצע טיסות כמעט יומי-מיות מעל
מערכי האויב בסיני, כדי להביא צילומים מעודכנים.
עבודת פיענוח, שנמשכה יומם ולילה, סיפקה תמונה
מדויקת של ריכוז הכוחות המצריים בסיני והיערכו-
תם. כאשר התקש אחד המפענחים – יומיים-
שלושה לפני שניתנה הפקודה "סדין אדום" (שפת-
חה את מלחמת ששת-הימים) – כי הוא מבחין
בקצה המטושטש של תצלום פתחת רפיח במערך
צבאי מצרי – שוגרה בריבמקום גיחת צילום נוספת,
שאימתה את ממצאיו וחשפה את מערך הארטילריה
של דיוויזיית-חי"ר 7 המצרית.

בלי להקל ראש בחשיבותו ובתרומתו של ה"יומינט"
לנצחון המודיעין הישראלי במלחמת ששת-הימים
– אין שום ספק, כי את התרומה המכרעת לנצחון
תרם ה"סיגינט". זהו תחום שהלך והשתכלל במהי-
רות עצומה מאז מבצע "קדש", והגיע לרמה מרשי-
מה ערב מלחמת ששת-הימים, כשהוא משתמש
יותר ויותר בטכנולוגיה מתחכמת שלא נודעה
בעבר. אך דא עקא, חשיבותו הגוברת והולכת של
ה"סיגינט" בעבודת איסוף המודיעין ובהשגת מידע
מהימן ומדויק על מערכי האויב, עומדת ביחס הפוך

מערך האיסוף

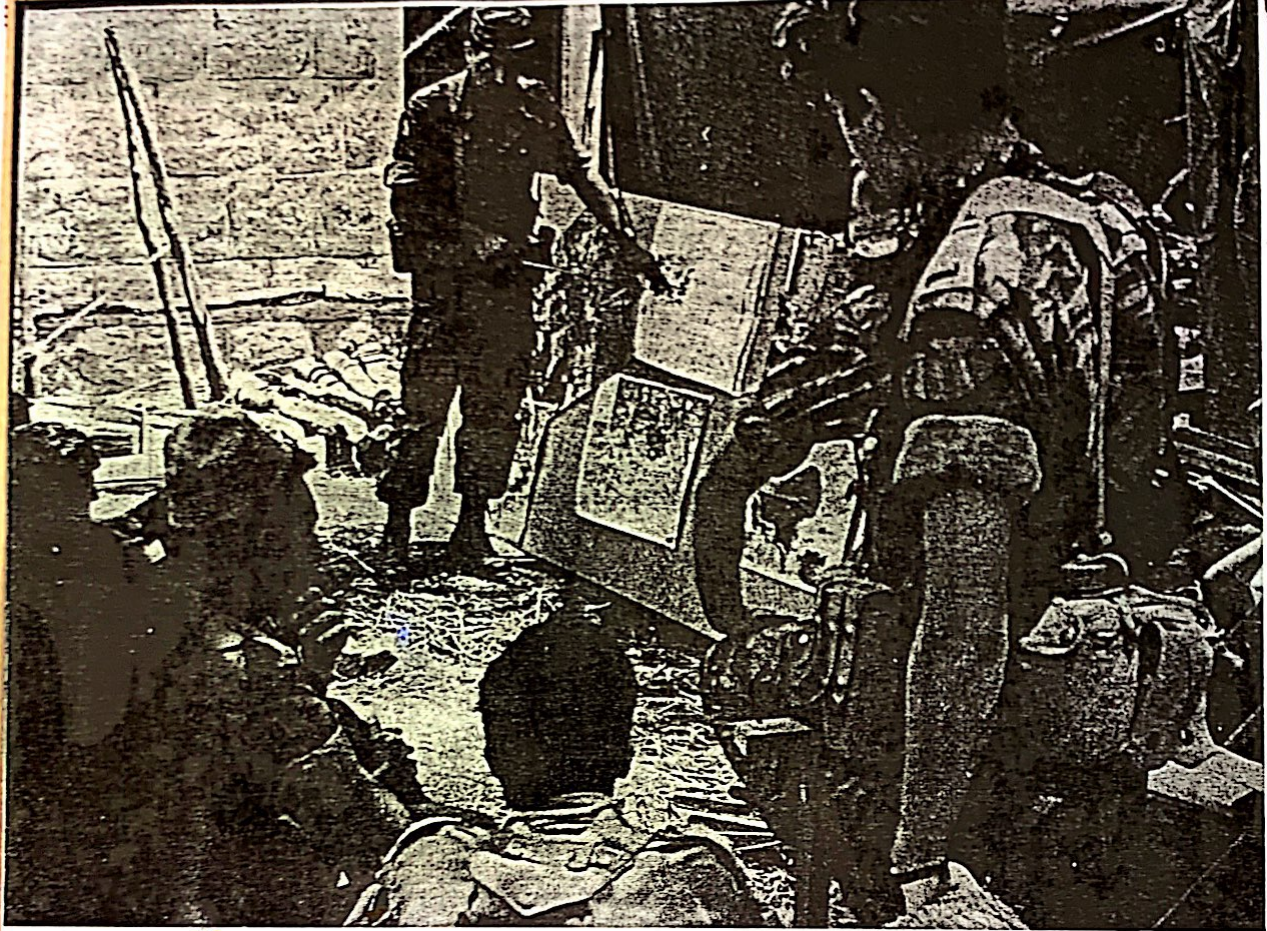
במלחמה ולפניה

המודיעין הצבאי לא היה משיג את הישגיו במל-
חמת ששת-הימים, אלמלא המאמץ הרב שהושקע
במשך שנים בפיתוחו, בהעמקתו ובשכלולו של
מערך האיסוף.

מבצע "רותם", בראשית שנות ה-60', שבו הפ-
תיע נשיא מצרים גמאל עבד אל-נאצר את ישראל
בהכנסת כוחות לסיני, האירועים בגבול הצפוני
והפעילות החבלנית באמצע שנות ה-60' – כל אלה
נתנו תמריץ לחשיבה ולפיתוח דרכים ואמצעים
למעקב שיגרתי אחר התעצמותו של האויב.

מעקב זה חייב לא רק פעולה משולבת ומתואמת
של כל סוכנויות האיסוף למיניהן, אלא גם החדרת
טכניקות חדשות ומתוחכמות לעבודת המודיעין,
כדי להתגבר על מאמצי הצד-שכנגד להסתיר את
כוונותיו ואת הנועשה בשטחו.

ראש אמ"ן בתקופה זו, אלוף אהרון יריב, מכיר
בתרומה של מרכיב ה"יומינט" (המרכיב האנושי)
במערך האיסוף בתקופה שקדמה למלחמת יוני
1967. סוכני המודיעין הצבאי הביאו לא רק ידיעות
מצוינות, אלא גם צילומים באיכות מעולה של
תחנות מכ"ם מצריות בסיני, מחנות צבא, ביצורים,
מתקנים שונים ושדות-תעופה. המידע שסיפק ה"יר-
מינט" איפשר לזרוע המודיעין הצבאי בחיל-האוויר
לקבוע בצורה ודאית ומוחלטת, אילו מטרות מצר-
יות בסיני (מבנים, ביצורים, מתקנים וכו') הן מערכי-
דמה (בלתי מאוישים), שנועדו להטעות את חיל-
האוויר הישראלי, ואילו הן מערכי-אמת מאוישים.
תצלומים של חטיבת השריון המצרית הראשונה,
שוכנסה לסיני זמן רב לפני מלחמת ששת-הימים,

תידוך על גבי מפות ותצ"א. קבוצת פקדות לפני ההסתערות על תל-עזויאת ברמת-הגולן.

יפרסמו הודעה, שהמטוסים האמריקניים והבריטיים משתמשים בנושאות המטוסים שלהם נגדנו. נוציא הודעה. נדגיש את הדבר ונחרף אותו עוד יותר. חוסיין: טוב. בסדר...

ואכן, החל בשעות הבוקר של ה-6 ביוני, פתחו תחנות הרדיו של ירדן, מצרים וסוריה בהטחת חרפות וגידופים בארצות-הברית ובבריטניה, בגין "השתתפותן השפלה בתוקפנות הישראלית". שום גורם רציני בעולם לא התייחס באמון לגירסה זו; בוואשינגטון ובלונדון הכחישו דוברים נועמים את הידיעות. אך ברחובות קאהיר כבר השתוללו המונים נגד ארצות-הברית, ומדינות ערביות ניתקו את קשריהן עם וואשינגטון.

ראש אמ"ן דאז, אלוף אהרון יריב, התנגד לפירסום שיחה זו, ולגילוי עצם קליטתה בידי המודיעין הצבאי הישראלי, כדי שלא ייחשף טפח מדרכי עבודתו של המודיעין, אף שמומחים גרסו כי הנזק הביטחוני אינו גדול. עד היום הוא סבור, כי שגה כאשר נכנע בענין זה ללחץ הדרגים הפוליטיים, שביקשו להוכיח בכל מחיר את הקונויה המצרית-ירדנית. מכל מקום, אותה עת נדרשה גם תושייתו

של אלי זעירא, שמילא אז תפקיד בכיר באמ"ן (כאחד מעוזריו של יריב). כדי להוכיח שאכן מדובר בקולו של המלך חוסיין, הוא הציע להשתמש במכתב שיר מיוחד לזיהוי קולות (Voice print). הנמצא בדרך-כלל בשימוש במעבדות לזיהוי פלילי של המשטרה.

למידת החשיפה שניתן להעניק לסוכנות איסופית זו.

היבט של עבודת ה"סיגינט" במלחמת ששת-הימים נחשף לציבור עם פרסום תמליל השיחה שהתקיימה בין נשיא מצרים, גמאל עבד אל-נאצר, לבין המלך חוסיין ביום השני למלחמה. השיחה התנהלה ברדיו-טלפון ונקלטה ב-6 ביוני 1967 לפנות בוקר, עלי-די טכנאי ההאזנה הישראלי.

מזמין השיחה היה נשיא מצרים. מטרתה היתה, לתאם את פרסום הידיעה הכובת על השתתפותה, כביכול, של ארצות-הברית, בלחימה לצד ישראל. וכך היא התנהלה:

עבד אל-נאצר: האם ידוע לך, שארצות-הברית משתתפת עם ישראל במלחמה? האם נגיד שזה ארצות-הברית ואנגליה בלבד, או רק ארצות-הברית?

חוסיין: ארצות-הברית ואנגליה.

עבד אל-נאצר: אנו לוחמים בכל הכוח, והקרבות אצלנו נמשכים בכל החזיתות. אם היה משהו בהתחלה - לא חשוב. אנו נתגבר. אלה עמונו. אני אפרסם הודעה ואתה תפרסם הודעה. נדאג לכך שגם הסורים

המודיעין במלחמת ששת הימים

"ישראל שיגרה פקודות כוזבות לכוחות

המצריים בסיני"

"המעשה החמור ביותר שעשה המודיעין הישראלי במהלך מלחמת יוני 1967, הוא התערבות בתקשורת הראשית של מטה הכוחות המצריים הקדמיים בחצי האי סיני. הישראלים הרסו את הקשר הקווי בין המטה לבין הכוחות המצריים, ואילצו בכך את המטה להרבות בשימוש בקשר האלחוטי. "הדבר איפשר למפקדה הישראלית להשתמש בתדרים ובקודים של תחנות האלחוט המצריות, כדי לשגר פקודות כוזבות ליחידות המצריות ולגרום לבלבול בשורתיהן. כתוצאה מאחת הפקודות הללו - פינוו הכוחות המצריים את שארם אישיח' ללא קרב".

(מתוך סדרת מאמרים על המודיעין הישראלי, מאת איברהים עאמר, "אל מוצאוור", מצרים, 17 בינואר 1969).

המחקר -

טעויות ותרומות

כניסת הכוחות המצריים לסיני, ב-15 במאי 1967, מצאה את אגף המודיעין של צה"ל מופתע לחלוטין, כשם שהפתיעה גם את קברניטי המדינה ואת ראשי מערכת הביטחון. על-אף שזכרון מבצע "רותם", בפברואר 1960, שבו הכניס נשיא מצרים, גמאל עבד אל-נאצר, כוחות לסיני כדי להרתיע את ישראל מלפעול נגד סוריה, טרם נמחה מוכרונם של רבים - לא הובאה בחשבון כסבירה, האפשרות שהסלמה נוספת וחמורה במתיחות הצבאית שבין סוריה לבין ישראל (כפי שארעה במהלך 1966-1967), עלולה לדחוף את נשיא מצרים למהלך דומה.

יתכן שלפחות כמה משורשיה של טעות זו מקורם בהערכה, שהתגבשה באגף המודיעין של צה"ל באמצע שנות ה-60, כי עד תום 1970 לא תהיה מצרים מוכנה למלחמה בישראל, בין השאר בגלל הסתבכותו העמוקה של הצבא המצרי במלחמת תימן.

באוקטובר 1964 ערכה מחלקת המחקר את הערכת המודיעין החצי-שנתית, שבה נקבע, בין השאר, כי עד 1968-1970, "לא צפויה מתקפה ערבית ישירה על ישראל". אף שבדיון זה או אחר הוזכרה האפשרות של היחלצות מצרית לעזרת סוריה, או של הידרדרות המצב - כתוצאה מפעילות חבלנית או הסלמה אחרת - עד כדי מלחמה, נדחקה אפשרות כזו אל מקום נמוך בסולם הסבירויות.

ההערכה לגבי אי-סבירותו של מהלך מצרי לעזרת סוריה, רווחה גם במהלך שנת 1965, ואילו בשנה שקדמה לפרוץ מלחמת ששת הימים לא נערכה הערכת מודיעין שנתית במחלקת המחקר בגלל צירוף נסיבות מקרי.

משהחלו הכוחות המצריים להיכנס לסיני, ולאחר שקברניטי המדינה התאוששו מההפתעה הראשונה, רווחה בפיקוד צה"ל נטיה לפרש את המהלך המצרי כחזרה מדויקת על "רותם".

"טליק, גלגל מיד"

מיד לאחר שהרמטכ"ל רבי-אלוף יצחק רבין (שב-1960, בעת מבצע "רותם", שימש כראש אג"ם במטה הכללי), שמע מפי ראש אמ"ן, אלוף אהרון רייב על תנועת כוחות מצריים לסיני, הוא זימן אליו (ב-15.5.67) בדחיפות את האלוף ישראל טל (טליק), שהיה מפקד אוגדת השריון הסדירה. התנהל ביניהם דרשיח כדלהלן:

רבין: "אתה זוכר את 'רותם'?"

טליק: "זוכר."

רבין: "ובכן, יש כאן חזרה על 'רותם'. טליק, גלגל מיד."

ואכן, תוך שעות אחדות מרגע שנשתיים דרשיח זה, החלו הטנקים לנוע דרומה.

מבחינות מסוימות, אכן היה דמיון בין כניסת המצרים לסיני ב-1960, לבין כניסתם ב-1967. רא-שית, במה שנוגע לתחושתם של המצרים, כי עליהם להפגין היחלצות לעזרת "מדינה אחות" (סוריה), בעת שהיא נתונה ללחץ מצד ישראל. שנית, במה שנוגע למידע הכוזב שסיפקה ברית המועצות למצרים. ב-1967 כמו ב-1960, היו אלו הסובייטים שטפטפו על אוזנו של נשיא מצרים ידיעות כוזב, על כוונתה, כביכול, של ישראל, לערוך התקפה נרחבת על סוריה.

אולם נראה, שהערכת מחלקת המחקר באמ"ן לא הסבה את תשומת לבם של הקברניטים לשוני הבסיסי שבין שתי ההתפתחויות. ב-1960 נכנס הצבא המצרי לסיני בחשאי, בדממת אלחוט (תוך שמידת האפשרות ל"יציאה בכבוד" מן העניין), ואילו ב-15 במאי 1967 החל הצבא המצרי לצלוח את התעלה לקול תרועות נצחון ומצהלות המוני אדם בקאהיר. לא הובאה בחשבון האפשרות, כי האפקט הפסיכולוגי הפומבי המצטבר של מצעד קולני כזה (מבחינת האילוצים שיפעלו על המשטר המצרי), שונה מזה של 1960 ועלול לגרום את עבד אל-נאצר לקבלת החלטות אחרות וגורליות מאלה שקיבל ב-1960.

חרף זאת נטה אמ"ן לתמוך בהערכה שהתגבשה בשלב כניסת הכוחות המצריים לסיני, כי כמו ב-1960 כך גם עתה, יסיגו המצרים כעבור זמן את כוחותיהם אל ממערב לתעלה.

ב-16 במאי שררה עדיין אווירה רגועה-יחסית באגף המודיעין של צה"ל. הסיבה: דיוויזיית השריון מספר 4, שלתנועותיה ייחסה מחלקת המחקר חשיבות רבה בבואה להעריך את כוונותיהם של המצרים, עדיין לא זזה ממקום היערכותה בצד המערבי של התעלה. בדיון שנערך במטה הכללי בהשתתפות ראש אמ"ן, רווחה ההערכה, כי "בשלב זה אין למצרים כוונות התקפיות". ראש אמ"ן, שהנחה זו היתה מקובלת עליו, הצביע עם זאת על כמה סימנים מדאיגים, כמו העברתם של כמה מפציצים קלים מדגם "איליושין 28" לביריתמדה.

הניסוח החשאי המוגבל שערך צה"ל ב-16 במאי שיקף את הרצון לאפשר לעבד אל-נאצר לחזור בו, אם ירצה, כפי שעשה בפברואר 1960. על סמך הערכות המודיעין השתכנעה ממשלת ישראל, כי פני נשיא מצרים "למפגן ראווה בלבד" וכי אינו רוצה במלחמה.

גם הדרישה המצרית הפומבית להרחקת כוח האו"ם מן הגבול ולריכוזו בבסיסים ברצועת עזה – נתפרשה על ידי אמ"ן לקולא. הערכתו היתה, כי אפשר שמדובר בנסיון של נשיא מצרים "לרדת מן

העץ הגבוה" שעליו טיפס עם הכנסת הכוחות לסיני ולאפשר לאו"ם להיכנס לפעולה, כדי ל"נטרל את הפתיל" (למרות הדרישה המצרית הדשמת לפינוי כוחות האו"ם, ניסה הנציג המצרי באו"ם לשכנע את מזכיר הארגון, או תאנט, שלא יורה על פינוי הכוחות משארם אישיח). אותה שעה לא העריך איש, כי מזכיר האו"ם ינהג בניגוד לציפיותיו של עבד אל-נאצר ויפתיע אותו עצמו בהענות פיזיה לדרישה המצרית לפינוי מלא ומוחלט של כל כוחות האו"ם, ובכך יגרום לתפנית דרמטית באירועים בימים שלאחר-מכן.

גם בדיון שנערך במטה הכללי למחרת היום (ב-17 בחודש) עדיין לא נשתנתה הערכת מחלקת המחקר, כי כוונותיה של מצרים הן להרתיע את ישראל מן הכוונה (המיוחסת לה) לתקוף את סוריה, ולהשפיע על המעצמות ללחוץ על ישראל, כדי שתימנע מהתקפה בצפון. ראש אמ"ן, אלוף אהרון יריב, אמר: "המצרים יטענו כי הם עומדים בדברתם ובתנאי ההסכם שלהם עם הסורים ונחלצים לעזרתם בעת מצוקה. כך ממחישים המצרים את מנהיגותה של מצרים בעולם הערבי". הערכתו זו של ראש אמ"ן, התבססה במידה רבה גם על ניתוח אופן ההיערכות הצבאית המצרית בסיני אותה שעה. אנשי המחקר הצביעו על כך, ש"בשלב זה" היערכותה של דיוויזיה מספר 2 בקו אל-עריש – קסיימה היא הגנתית בעיקרה.

אולם בערבו של ה-17 במאי, לאחר שנתקבלה תשובתו של או תאנט, כבר נטתה מחלקת המחקר לשנות את הערכתה הבסיסית: "אם יסתלקו כוחות האו"ם מן האיזור – עלול להיווצר מצב חדש, שיקנה למגמות המצריות אופי תוקפני, ולא הגנתי בלבד".

הפייפרים נחתו

בניגוד לפיקודים האחרים, נאלץ פיקוד הדרום במאי 1967, לעבור בבת-אחת ובמהירות מסהרת מתנאי רגיעה, שנמשכו עשר שנים, לתנאים של עבודה מאומצת ומייגעת. (בפיקוד הצפון, למשל, היתה ה"מכונה" משומנת ודרוכה עקב פעילותה השוטפת במלחמת המים). הבעיה הראשונה שעמדה לפני מחלקת המודיעין של פיקוד הדרום, כשעסקה בהכנת החומר לקראת המלחמה, היתה הצורך להתאים את עצמה במהירות לתוכניות ההתקפה

של צה"ל בסיון, שהשתנו תכופות מאז ה-15 במאי בעיה נוספת היתה, הצורך להכין חומר על נתוני השטח בכמות שתספק את צרכי מחלקות המודיעין ברמות הנמוכות יותר, כלומר - בכמות הדרושה לכוחות הלוחמים.

בעיה אחרת - עבירות הצירים לקראת המלחמה, אנשי מחלקת המודיעין הפיקודית זוכרים, כי בשלב כלשהו התעוררו בפיקוד הדרום ספקות, האם הציר ואדי הרדין - ביר לחפן הוא עביר. או זכר הקמ"ן הפיקודי, כי ב-1957 הכין לעצמו סידרה "פרטית" של צילומי המעברים לתוך סיני. בשעת לילה מאוחרת הריץ נהג לביתו, כדי להביא את הצילומים. אחריכך "הפך" את הפיקוד עד שמצא דריחות מ-1957, שאישרו כי הציר אכן עביר לתור עה. אלוף הפיקוד, ישעיהו גביש, העיף מבט במסמך כים ואישר את ההחלטה לנוע בציר זה.

עם תחילת הלחימה, נפל עיקר הנטל המודיעיני על שכמו של הקמ"ן הפיקודי, שפעל בשלבים:

* השלב הראשון - פריסת מערכת התצפיות הפיקודיות והקצאתן לכוחות הפועלים בגזרות השונות.

* השלב השני - הקצאת מטוסי הסיוור הקלים לצרכי מודיעין לאוגדות. ביום פרוץ המלחמה, ב-5 ביוני, בשעה 6 בבוקר, ניתנה לסיירי האוויר הנחיה להפגש רק כעבור יומיים, ב-7 בחודש, בג'בל-ליבני שבסיני (שכן, קודם לכן, כאשר חיל-האוויר פעל במלוא עוצמתו בסיוני ובמצרים, נאסר על ה"פייפרים" להמריא). ואכן, ב-7 ביוני, בשעה 1 בצהריים - "כמו על-פי שעון" - נחתו 11 "פייפרים" בשדה התעופה בג'בל-ליבני והוקצו לאוגדות למשימות המודיעיני.

* השלב השלישי - הקצאת קציני מערך לטייסות. במלחמת ששת-הימים תודרכו לראשונה טייסים בידי קציני מודיעין מעל גבי פוטוסטאטים לגבי היעדים והמטרות שהם עומדים לתקוף, כאשר הקצין המתדרך עומד בקשר הדוק עם מחלקת המודיעין הפיקודית.

ככל שהלכו כוחות צה"ל והעמיקו את חדירתם לתוך סיני - כן הלכו וגדלו מספרם ומשקלם של מקורות איסוף המידע שעמדו לרשות הקמ"ן הפיקודי, והצטמצמו מקורות המידע שעמדו לרשות המודיעין המטכ"לי. "האופק האלקטרוני" נגמה ואת מקום בסיסי הקבע של יחידת ההאזנה המטיכ"לית, תפסו חוליות האזנה ניידות.

לא הכל עבר בלי תקלות. ייצור הפוטוסטאטים, למשל, שונעשה בשיטה ידנית, לא הדביק את הדריי שה. מאמץ בלתי מספק של קמ"נים בדרגה השדה והעדר מידע מעורכן במחלקת המודיעין של הפיקוד, גרמו לפעמים לכוחות להיתקל במארבים מצריים שלא ידעו עליהם מראש.

* השלב הרביעי - תחקור שבויים. (הכוונה לתחקור מידי של שבויים, לצרכי המשך הלחימה). תרגולת בנושא זה, שונעשה במבצע "קדש". יושמה במלחמת ששת-הימים בצורה מסודרת, עם צירופם

בתום המלחמה. ראש אמ"ן, אלוף אהרון יריב, צופה אל צידה המערבי של התעלה.

דובר צה"ל בפעולה. שר הביטחון משה דיין ומשמאלו דובר צה"ל, אליזב אריה שלון, במסיבת עיתונאים אחרי מלחמת ששת-הימים. (מאוחר יותר נותקה מחלקת דובר צה"ל מאמ"ן).

גם במודיעין הקרבי חלה התקדמות רבה. זמן קצר אחרי המלחמה, נפרסה עליידי אנשי המודיעין

עמוד טלפון חלו

אחרי מלחמת יום הכיפורים ניקר עורך "אנזיאישן וויק" רוביט הרץ, במצרים, על ידי המגפת הממשלת. המצרים הראו להרץ "צויד רינגל ישראל" שנפל לידיהם בין השאר, את עמוד טלפון חלו שבתוכו הותקן משרד מוסדה. מוסדה עליידי סוללת, שהיה מסוגל לקלוט ולהעביר את שיחות הטלפון שניהלו המצרים לעורך השבועון הוסבה, כי העמוד החלוו הוצע כמקום אחד העמודים הרגילים בקו התקשורת הצבאי הראשי, שהולך לעמדות בחוף ים סוף.

(מתוך "אנזיאישן וויק" 30 ביוני 1975)

העמידה האיתנה ומסוגלים לפתוח במלחמת ההתשה נגד ישראל.

התקופה שבין נובמבר 1968 לבין סוף מברואר 1969, נוצלה עליידי צה"ל להתארגנות ולהתגוננות מפני ההנחתות הארטילריות ועליידי המודיעין הקרבי - להשלמת פרויקטם של אמצעי האיסוף בניזרת התעלה, לרכות הצבת בסיסי האונה קדומניים.

לפחות עד הפעלתו של חיל האוויר הישראלי במלחמת ההתשה, ביולי 1969, נשא המודיעין הקרבי בעיקר הנטל המודיעיני של המלחמה היום יומית בחזית התעלה (שהתבטאה מהעד המצרי בעיקר בהנחתת אש על כוחותינו מעמדות נייחות, אך מדי פעם גם במשיטות לילה על מעוזים מבודדים). אנשי המודיעין הקרבי נאלצו להסתגל לתנאי עבודה תחת אש, וגם במהלכן של הפגזות המשיכו לעסוק בכל תחומי האיסוף, החל בתצפיות וכלה בסיוור אוויר רצופים (בשלב מאוחר יותר אף הופלו כלויטיים של המודיעין מפגיעות טילים).

היה זה בעיקרו מאמץ להשיג "מודיעין קטן": לאתר מרגמה 160 מ"מ בצד המצרי, ש"עשתה צרות" למוצב "טמפו"; לגלות צלפים מצריים על העצים וכד'.

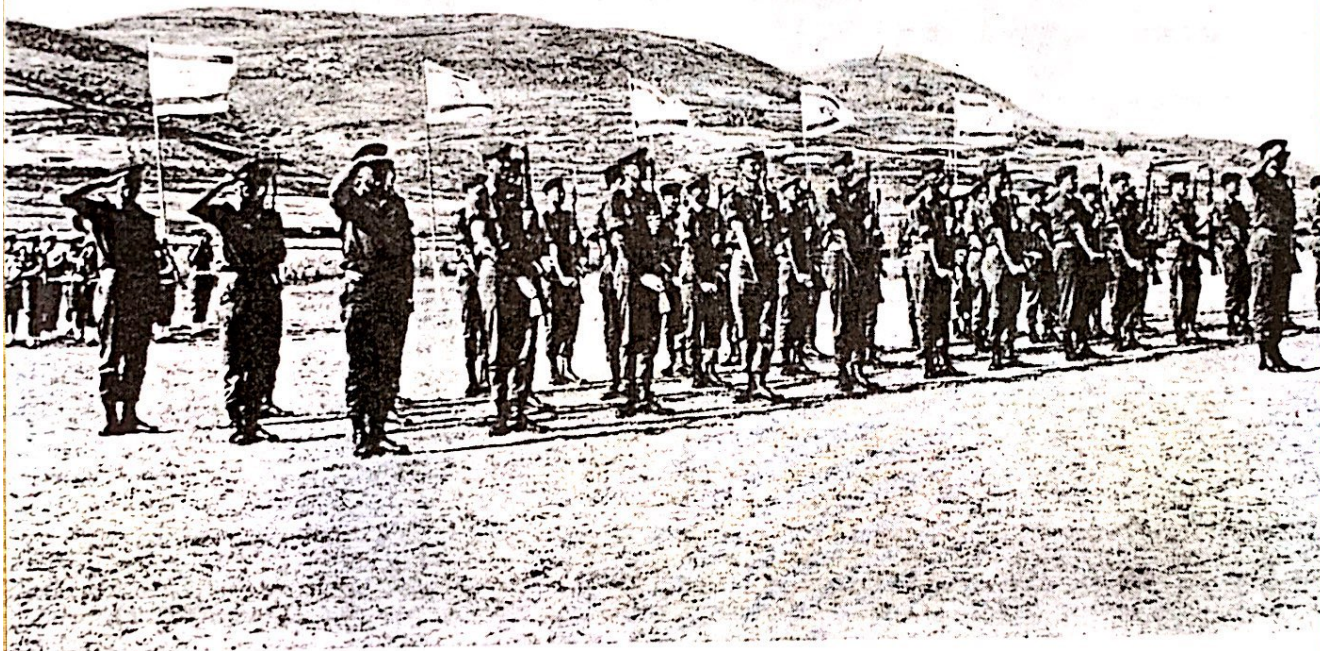
הקרבי רשת תצפיות לאורך תעלת סואץ, בנקודות שאיפשרו תצפית אל הנעשה בצד השני של התעלה, או בנקודות שהוערכו בנקודות צליחה אפשריות של המצרים. רשת זו שימשה מאוחר יותר תשתית לבנייתם של המעוזים לאורך הנדה המזרחית. (כך למשל, גרם מבצע "אבוקה", בי 1967, שבו הפניו תותחי צה"ל את בתי הויקוק בסואץ - בתגובה על פיצוץ מצבורי תחמושת באוויר הנידי בידי תוליות שהדרו ממצרים - להצבת תצפית שמירה באוויר הנידי, עליידי קצין המודיעין של הכוחות בסיני. תצפית זו שימשה מאוחר יותר אבן פינה למעוז הנידי).

המעקב של המודיעין הקרבי אחר שיגרת הפעיי לות היומית של האויב, כלל סיוור אוויר יומיומיים במטוסים קלים. התמונה הרחבה יותר על הנעשה מעברה השני של התעלה הושגה מתצלומי אוויר, שנעשו באחריות המודיעין המטכ"לי.

אך לא זמן רב יכול היה אמ"ן להתמסר להתארי גנות חדשה. בשלהי 1968 - לאחר שעוצמתו של הצבא המצרי גדלה ועברה את זו שהיתה לו ערב המלחמה - הגיע נשיא מצרים גמאל עבד אל נאצר למסקנה, כי כוחותיו החזירו לעצמם את יכולת

על הסוללה דקות אחדות לאחר ששכמה ההפגזה במלחמת ההתשה עלו ראש אמ"ן, אלוף מברואר יריבו וקמ"ן הכוחות בסיני סא"ל צבי שיחה, על סוללת העפר

מסדר סיום של קורס ראשון של קציני מודיעין אחרי מלחמת ששת הימים.

במקצועות המודיעין, ויסות נכון של כוח האדם ושיפור הרמה המקצועית בחיל.

באוגוסט 1972, עם סיום כהונתו של אלוף-משנה מחניימי כמפקד הבסיס, כתב לו ראש אמ"ן, אהרון יריב, שעמד גם הוא על סף סיום תפקידו: "הנך מסיים תקופה של שלוש שנות פיקוד על בסיס ההדרכה של חיל המודיעין. אתה לא רק פיקדת על הבסיס, אלא גם היית אחראי להקמתו - יש מאין, זכורים לי היטב הלבטים שהיו קשורים בהקמה והתקופה הקשה שבה היינו נתונים. מבחינתו של צה"ל ומבחינתו של אמ"ן, מאז הבסיס לא רק קם, אלא התבסס והתעצם והספיק להוציא חניכים רבים.

"נוהג הייתי לומר, שהקמנו את בסיס ההדרכה דקה לפני 12, ואני עדיין מאמין שזה היה כך. אין לי ספק שבלי הבסיס לא היינו מסוגלים בשום פנים ואופן לנצל את האמצעים שהועמדו לרשותנו בשנים 1969-1971, ולא היינו מסוגלים, כתוצאה מכך, למלא אחר ציפיותיו של צה"ל מאתנו. יתרה מזו, הבסיס בעצם היותו, תרם תרומה ניכרת להעלאת הסטנדרטים המקצועיים של המודיעין בצה"ל."

זה וריכוז כל שלוחות ההדרכה במקום אחד. משימה זו הטיל ראש אמ"ן דאז, אלוף יריב, על שכמו של אלוף-משנה גדעון מחניימי, אשר בעזרת צוות מדריכי כים מצומצם החל בפעולות הדרושות להקמת בסיס ההדרכה של חיל המודיעין.

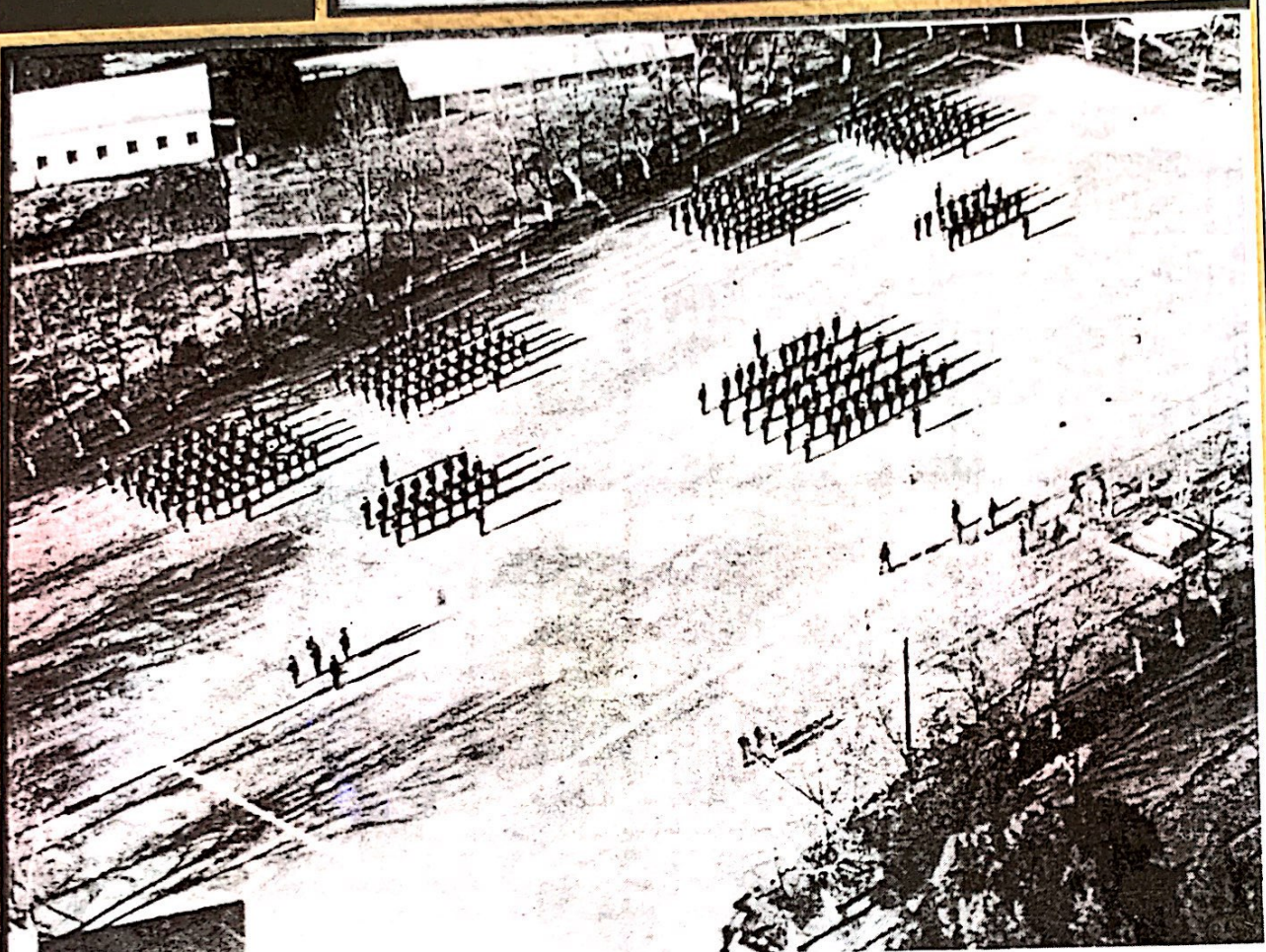
ביולי 1969 נחנך הבסיס במסדר חגיגי. בשלב הפתיחה היו בו רק שני ענפי הדרכה: קורס מודיעין קרבי וקורס מודיעין כללי. בשלב מאוחר יותר הופעלו בבסיס קורסים מיוחדים לקציני אי-סוף, לקציני מחקר, לקציני ביטחון-שדה, לאנשי צנורה ועוד.

כמקצועות-עוד נלמדו השפה הערבית והאנגלית. על-פי דרישתו של ראש אמ"ן עסק בסיס ההדרכה לא רק בהקניית מקצועות המודיעין לחניכים, אלא גם ב"הרבעת" ציונות ובהשתלמויות בנושאי יהדות ובנושאים כלליים שונים.

ריכוז כל שלוחות ההדרכה של חיל המודיעין בבסיס אחד, איפשר לראש אמ"ן להתוות משימות הדרכה, לקבוע עדיפויות במקצועות השונים ולהינהיג רמה אחידה ופיקוח צמוד על החניכים. קיומו של הבסיס איפשר גם הכללת קורסים חדשים

חילופי מפקדים

מסדר פתיחה של בסיס הדרכה בחיל המודיעין, 1969.

חילופי מפקדים

ופעילותו המחקרית היתה מצומצמת ביותר. כך אירע, שבמשך הזמן קיבלו הערכות מחלקת המחקר של אמ"ן (השנתיות, או החציישנתיות) גושפוקה (ולוא בלתי רשמית) של הערכת מצב אסטרטגית - או כפי שכונתה "הערכת מצב לאומית" (הכוונה להערכת מצב שהוגשה לצמרת הלאומית) - הן בתחום המדיני והן בתחום הצבאי. מצב זה נמשך עד מלחמת יום הכיפורים.

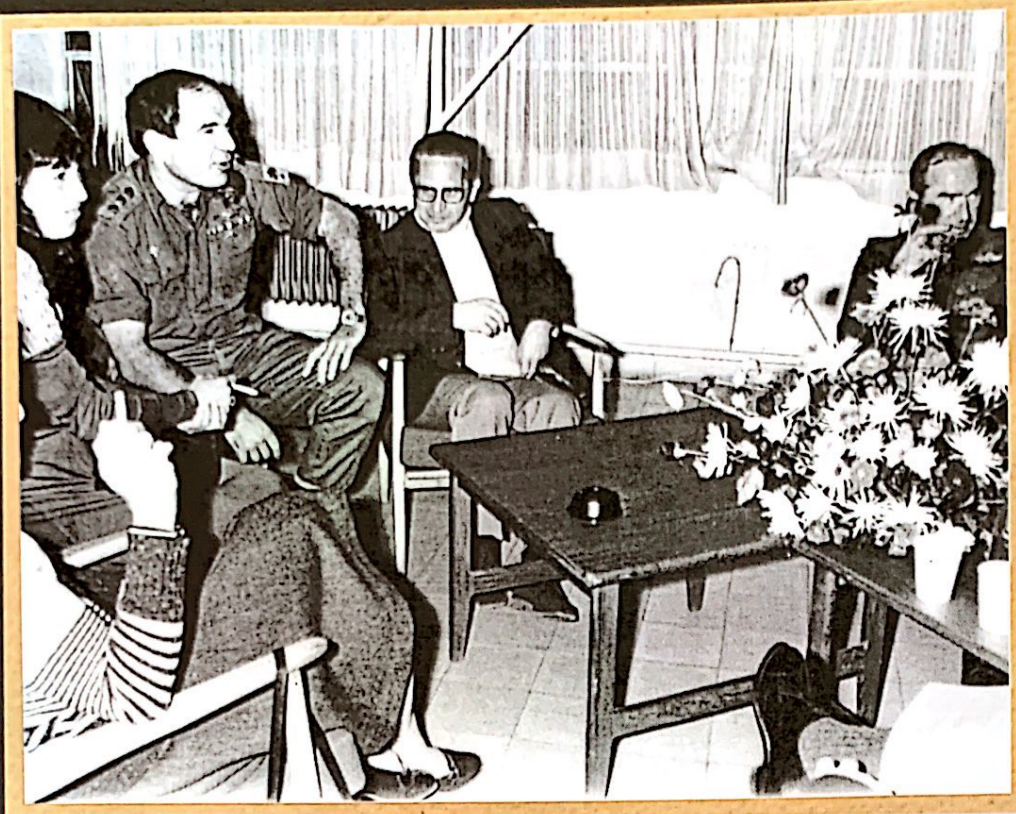
בספטמבר 1972 היו חילופין בראשות אמ"ן. במקומו של אהרון יריב, שרכש יוקרה רבה ומעמד של בריסמכא בחיל ומחוצה לו, נתמנה אלוף אלי זעירא. גם הוא, כיריב, החל את דרכו בפלמ"ח, ובצד תפקידי שדה שמילא, לרבות כמפקדה של חטיבת הצנחנים הסדירה בצה"ל, שימש שנים רבות בתפקידי שונים במטה הכללי (בין השאר: ראש לשכתו של הרמטכ"ל משה דיין במלחמת "קדש" וראש מחל"קת איסוף באמ"ן) ואחר-כך כיהן כנספח צה"ל בארצות הברית. זעירא קנה לו שם של מפקד מעולה בעל כושר השיבה מבריק, כושר ניסוח ואישיות בעלת נחישות החלטה ועמדות נחרצות.

בחודש ספטמבר 1972 סיים אלוף אהרון יריב קרוב לתשע שנות כהונה בתפקיד ראש אגף המודיעין. במהלך תקופה זו, הארוכה ביותר שבה כיהן איזשהו ראש אמ"ן, גדל האגף והתרחב ללא תקדים באמצעים, בכוח אדם, בתחומי העיסוק ובפעילות המודיעינית - וממילא גם בהשפעתו על מעצבי המדיניות.

ערב סיום תקופת כהונתו של יריב, היה אגף המודיעין במטכ"ל לא רק החזק והדומיננטי בין מרכיבי קהיליית המודיעין הישראלית, אלא גם המנגנון היחיד והבלעדי שעסק בשרטוט תמונה מודיעינית - צבאית ומדינית - כוללת.

מצב זה נוצר, לפחות בחלקו, בגלל העובדה שחרף המלצות ועדת ידן-שרף (מי-1963) לא חוזקה מחלקת החקר במשרד החוץ באופן שתוכל להגיש לראש הממשלה הערכות מדיניות בלתי-תלויות משלה, ואילו "המוסד" הוגבל בעיקר לאיסוף מידע

כל אניב שהים לה סביוניה
לכסות את כל קימטי פניה
רוח קיץ עצב אבניה
ילטף באור.

שב הסתיו עם כבד ענניה
לעטוף אפור את כל גניה
והחורף את שמורות עיניה
הבוכות יסגור.

שב החצב לבן לפרוח
שם בדרך יחידי
והיסמין ישיב ניחוח
שדות הזמן שלה האבודים.

שב הסתו עם כבד ענניה
לעטוף אפור את כל גניה
והחורף את שמורות עיניה
הבוכות יסגור.